

KERKELUK LEVEN

Is de N.S.B. Christelijk? (V.)

Aansluiting bij het Idealisme.

Zooals reeds gezegd is, willen wij thans in de eerste plaats nagaan, dat in de officiële literatuur, waarnaar de N.S.B. ons verwijst, en die zij (b.v. in „Volk en Vaderland“ van 17 Maart j.l.) zelf als officiële kennis-bron naar voren brengt, de aansluiting aan het idealisme duidelijk aanwezig is.

Het zou op dit punt van deze artikelenreeks aanbeveling verdienen, als we eerst een breed exposé gaven van wat onder „idealisme“ in dit verband te verstaan is. Zulk een bespreking zou ons echter te ver uit den koers doen slaan, en waarschijnlijk ook veel van onze lezers al te zeer vermoeien. We zien daarom van zulk een uiteenzetting af, en vergenoegen ons met de korte opmerking, dat onder „idealisme“ verstaan wordt die (overigens zeer gevarieerde) wereldbeschouwing, waarin de absolute werkelijkheid „idee“ genoemd wordt. Onder „idee“ is dan weer door den één dit, door den ander iets anders verstaan. De een noemt „idee“: de oer-gedachte, de rede, het op-zich-zelf-bestaande, het al-bewustzijn, de ander gebruikt weer een ander woord. Voor het objectieve idealisme is dan de buitenwereld, de wereld, zooals wij ze concreet waarnemen, de inhoud van een universeel bewustzijn. De enkele dingen, de concrete „verschijningen“ of „verschijnselen“, zijn dan momenten, verwerkelijkingen, verschijningsvormen van de algemeene „idee“, van de objectieve „rede“, den absoluten geest, de absolute idee. Enzoovoort. De schakeeringen zijn duizendvoudig; te veel om hier te noemen.

Men voelt waar voor een christen hier de schoen wringt: hier wordt niet God, de Schepper van hemel en aarde, maar de „idee“ tot bewegende kracht, tot hooge, bindende werkelijkheid gemaakt. En, behalve dit, wordt ook meteen het geloof aan de openbaring, zooals de christelijke kerk deze van ouds heeft geloofd en aanvaard, verlaten en ontkennd. Want waar een streep gehaald wordt door het „God schiep“, daar gaat ook een streep door het „God zeide“; daar houdt de persoonlijke God op, onze wetgever te zijn, die door Zijn Woord ons de grenzen aanwijst tusschen schepsel en schepsel. Daar eindigt het geloof aan dien God, die alle ding schiep „naar zijn aard“, en nu voor elk geschapen ding, voor elk geschapen levenskring „naar elks aard“ ook een „eigen wet“, te kennen slechts door het Woord der openbaring, heeft gegeven. Voor den scheppenden, wetgevenden soevereinen God treedt de afgod van de „idee“, zich „verwerkelijkende“ in de „verschijningsvormen“ van de zich voor onze oogen plaatsende wereld, in de plaats.

Deze filosofie nu over de „idee“, welke zich in „concrete vormen“, „verwerkelijk“, ligt achter menige uitspraak, waarin de leiding van de N.S.B. haar „laatste verantwoording“ doet.

Wat zou men anders moeten maken van een uitspraak als deze: „Als staats-idee staat een min of meer geslaagde bijzondere verwerkelijking van den staat in het algemeen, dat is van de staats-idee“ (III, 7). Hier is het schema wel zeer duidelijk. Er is een staats-idee. Die zweeft, ik weet niet waar, hoog „boven“ de concrete staten. De idee staat is „algemeen“. Ze is het oer-gegeven. Aan haar kennen wij, in haar aanvaarden wij „den staat in het algemeen“. En deze algemeene idee nu verwerkelijkt zich in de bijzondere staten, den russischen, den perzischen, den deutschen, den japanschen, den nederlandschen. De ééne staat is daarbij dan meer dan de andere „geslaagd“ als verwerkelijking van de staats-idee. Rusland zal b.v. vermoedelijk wel tot de minder goed geslaagde verwerkelijkingen te rekenen zijn, volgens deze N.S.B.-wijsheid. En de staat van den Heer Mussert zal dan wel een zeer goed geslaagde verwerkelijking zijn.

Maar goed, al moge er een graad-verschil zijn, er is géén principieel verschil, want de ééne staat is evenzeer als de andere toch verwerkelijking van de algemeene staats-idee.

Op deze idee-filosofie wordt dan ook de staats-„ethiek“ gegrond. „Elke natie“, — zoo lezen we — „elke natie moet haar staat zoo zuiver mogelijk aan de staats-idee doen beantwoorden“ (III, 7).

Men moet nu aan deze Heeren maar niet vragen, hoe men dat kan; men moet vooral niet vragen, welken waarborg men heeft, dat een bepaalde natie zoo precies uitvinden kan, welke maatstaven zij hanteeren kan, om aan die abstracte „idee“ zoo zuiver mogelijk te beantwoorden. We zullen wel de plank niet mislaan, als we, op zoek naar de beste wijze van beantwoording aan die algemeene idee, ten slotte terecht zullen moeten komen bij het hersenproduct van een of anderen filosoof, die ons dan zoo ongeveer zal moeten zeggen, wat Hij van de „idee“ „gezien“

heeft. Zeker echter is, dat de Leiding van de N.S.B. zich hierover de hersenen niet pijnigt. Immers, zij althans mag zoo de werking van die „idee“ in zich komen op te merken. Hoe kon zij anders zoo verzekerd schrijven, in haar in laatste instantie gegeven verantwoording? En nu komt zij ook ons opwekken, met haar te gelooven in de werkelijkheid en vruchtbaarheid en deugzaamheid van de groote kunst van beantwoording — zoo goed mogelijk — aan de staats-idee; immers: „die idee zelve doet zich gelden, als ethische macht in onze hersenen“. Daar zit het hem, daar voltrekt zich het wonder. In onze hersenen. De idee zelve doet „zich“ (knap toch van zoo'n idee) daar gelden als „macht“. Klaar zijn we. Een gebod hebben we ook niet meer nodig, van den Heere God; want, zich gelden doende als macht, doet de idee zich meteen maar gelden als „ethische“ macht. Weg is de wet van God, weg is het Woord, weg is de Wetgever (God heet hier dan ook, heel betekenisvol de „drijfkracht“, wat de vrijmetselaars ook zoo goed kunnen zeggen). Drijfkracht. Maar Wetgever noemt Hem de Schrift.

Maar wie voelt hier niet den afgrond gapen tusschen deze idee-filosofie, en het christelijk geloof, dat God, niet als drijf-„kracht“ (zoo'n onbewuste kracht), doch als „wet“-„gever“ (bewust, persoonlijk, sprekende) eert? De levende God wijkt hier voor de abstracte idee. Het sprekende Woord Gods ruimt zijn plaats in voor het gedachten-ding van de idee. En zoo wordt die idee tot den verschrikkelijken afgod, waarvoor men zich buigt. Een afgod, — want die idee is natuurlijk alleen maar een hersenspinsel van den op zijn eigen rede steunenden mensch, een ontwerp is ze van hem zelf. Hij gelooft dan voorts, dat ze „zich“ als ethische macht in hem doet gelden, m.a.w. hij heeft de wet niet meer noodig. En hij knielt voor zijn afgod. Immers: die z.g. staats-idee, dat gedachtending, die afgod, krijgt „desnoods“ (III, 7) het recht tot GEWELDOEFENING!

Maar voelt men nu niet, dat hier doorbroken wordt het totaal andere schema, dat de Schrift geeft? Hier, bij de N.S.B., wordt alles opgehangen aan een idee-vorm-schema. Maar een ander schema kent de Schrift. Zij plaatst den SCHEPPER van hemel en aarde als den bewegende, den wetgever ook, van alle ding „naar zijn aard“ boven en vóór en in ons gansche bestaan. Zij denkt er niet aan, een „idee“ te proclameeren als onzen god, die zich zelf wel ethisch doet gelden, want zij zegt: er is een wet door God aan alle(n) levens(kring) gesteld, door openbaring is het Woord en de wet gegeven. En nu is er één van beide. Er is overeenstemming met de wet; dan is er gehoorzaamheid, leven, vrijheid. Of, er is overtreding van de wet, dan is er ongehoorzaamheid, dood, slavernij. Tegenover de „algemeene verzoening“ (synthese) van het idee-verwerkelijking-schema stelt de Schrift den heiligen oorlog: want er is zonde tegenover genade, er is gehoorzaamheid tegenover ongehoorzaamheid. En daarom zijn er staatsvormen, die WEL, en andere, die NIET beantwoorden aan de WET, die totaal iets anders is dan de idee. Er is een gehoorzaamheids-ongehoorzaamheids-schema.

Op dit punt wordt men haast ironisch. Maar de ironie is dan wel bijzonder smartelijk dezen keer.

Want let nu eens hierop: Deze N.S.B. wil ons vooral ook tegen Rusland doen strijden. Rusland, Marx, dat is de ellende, waaruit men ons verlossen zal. Maar tenslotte is ook Rusland „een“ „vorm“ van „verwerkelijking“ van de „idee“ staat, van den „algemeensten staat“. Rusland is dus tenslotte „familie“ van onzen nederlandschen staat, en ook van den staat des Heeren Mussert. Hier kan men wel zoo wat vechten tegen Rusland en tegen de uitwassen van het russische onkruid, maar niet tegen den wortel van dat onkruid. De russische beer kan — ik geef toe, dat de beeldspraak wat erg stout is — rustig dezen N.S.B.-richter tegemoet treden; hij kan zeggen, precies zooals Agag, die „weeldelijk“ Samuël tegemoet trad, in de onderstelling, dat deze net zoo tam als Saul was: „voorwaar, de bitterheid des doods is geweken“. Saul is hier de N.S.B., Agag Rusland. Saul heeft de antithese tusschen Agag en zich niet gezien, en er dus ook niet naar gehandeld.

Maar daarom kon ook alléén Samuël, die de antithese wel kende, en erkende, omdat Hij het WOORD liet spreken, Agag dooden. Die Samuël, dat zijn zij, die niet bij de idee, doch bij den levenden scheppenden, wetgevenden God beginnen. Zij zeggen niet: Rusland-Agag is TEN-SLOTTE onze familie, maar zij zeggen: er is een staatsvorm die God dient, en één, die Hem niet dient, die Hem tegenstaat. Daarom wordt bij hen niet elke staatsvorm met den ander geëncanilleerd, doch wordt de antithese uitgeroepen, ook in de organisaties van den staat.

Hiermee is niet bewezen, dat wij, zooals wij hier spreken, tegenover Rusland de antithese zelf duidelijk grijpen. Het is best mogelijk, dat wij het niet doen. Dat wij het slap, verkeerd, half doen.

Maar daarover loopt het dezen keer niet.

Hierover loopt het: de N.S.B. wil poseeren als de macht, de beweging, die ons principieel nu eens van Rusland zal bevrijden. En tot haar zeggen wij: het is MOGELIJK, dat WIJ Agag te vriendelijk behandelen. Maar het is ZEKER, dat GIJ het doet. Want GIJ hebt de wet Gods buiten beschouwing gelaten. Gij kunt niet onderscheid aangeven tusschen dien, die God niet, en dien, die Hem wel dient. Gij zijt NOOIT in staat, tegen Rusland-Agag den heiligen oorlog te voeren, omdat gij uzelf, en ons, en elken konkreten staat tenslotte principieel elkaar gelijk maakt. En dat laatste doet gij, omdat gij den God van het christelijk geloof hebt uitgeruild voor den afgod van de idee-filosofie.

K. S.

De Dresselhuis over „zekere zijde“.

De Dresselhuis is in Engeland geweest. Daarna schreef hij brieven. Opgenomen in „De Rotterdammer“, en, met een weglating, in „De Standaard“. Hij herinnert eraan, dat degenen, die hij „de Engelse Calvinisten“ noemt, een bond hebben gevormd, met het doel: „proclamatie en verdediging van de leerstellingen der vrije en soevereine genade“, en dat zij als grondslag daarvoor gekozen hebben: acht bepaalde punten. Vervolgens herinnert hij er aan, dat de Nederlandsche Calvinistenbond als grondslag aanvaard heeft de drie Formulieren van Eenigheid, en merkt dan op: dat daarop „van zekere zijde, o.a. door Dr K. Schilder, ernstige critiek geöfend is“.

Nu zullen wij geen moeite meer doen, De F. Dresselhuis te bewijzen, dat hij, gelijk zoovele anderen, van wat door mij gezegd is, een onvolledige dus scheeve voorstelling geeft. Sunt certi denique fines, ook aan onzen botervoorraad en aan de galg.

Maar omdat hier van „zekere zijde“ gesproken wordt, willen wij ook nog aan De F. Dresselhuis eens in herinnering brengen, dat de critiek, door hem bedoeld, zoover mij bekend is, de critiek van de geheele geref. pers was, voor zoover ze althans erover schreef; met uitzondering dan juist van een deel van die organen, welke geleid worden door bestuurders van den Bond zelf. Deze hebben hun eigen zaak niet becommenteerd. De anderen wel.

Ik heb al eens tegenover „De Standaard“ in een artikel: „Doode Stemming-makerij“ het lijstje overgelegd van degenen, die — zoover ik wist, en uit Perschoon van dit blad reconstrueeren kon — de critiek hebben uitgebracht. Ik zal dat lijstje niet nog eens aan De Dresselhuis voorleggen. Sunt certi denique....

Maar ik wil aan onze lezers de mededeeling niet onthouden, dat De F. Dresselhuis, uit Engeland teruggekeerd, den redacteur van „De Wachter“, en den praeses der laatste synode, mitsgaders curator van Amsterdam en Kampen, en den kroniekschrijver in „Utr. Kb.“, en de „Geref. Kerkb. v. Amsterdam“, en den deputaat der synode, De v. Minnen, en den afgevaardigde naar Assen, De Heida, en den redacteur van Drente wijlen De Laman, en den redacteur van „Leidsche Kb.“ De Broekstra, en Marx, schrijver in „Gron. Kb.“, en den correspondent van „Sufridus“, en het antiev. orgaan „Maas- en Schelderbode“, en wijlen den heer G. G. Gijben, en den geestelijk-verzorger (indertijd) van Bloemendaal, en den redacteur voor Overijssel, Dr Impeta, en den redacteur van „Gorcumse Kb.“, De Jansens, en den kroniekschrijver in „Geref. Theol. Tijdschrift“, en den nestor-predikant van Groningen, en wijlen den em.-hoogleraar van Kampen Prof. Lindeboom, en den emeritus-predikant van Zuidland, bekend spreker voor de A. R. partij, en de „Kerkb. van Amsterdam-Zuid“, en den redacteur van Kerkelijk Leven in „De Reformatie“ allemaal opbergt onder de benaming: „zekere zijde“; dat „De Rotterdammer“ daarna uit dit artikel dan weer stof put om op te wekken tot meewerken voor de chr. pers, dat „De Standaard“ den passus, waarover het hier gaat, heeft weggelaten, en dat we nota nemen van de niet-zekere zijde van De F. Dresselhuis te Oldeboorn.

K. S.

Nog eens: De legende van De Couvée.

Het spijt me, maar nog moet ik De Couvée even lastig vallen. Thans schrijft hij in „Herleving“: „dat ik hem verzocht heb, mee te deelen, dat niet alleen het onderwerp van den volzin, maar ook het gezegde een legende was“. Maar dan voegt De Couvée achter dat „gezegde“ tusschen haakjes in: „break“. Maar ik antwoord: pardon, dat was „een“ gezegde van dien meneer, dien u als scheidsrechter hebt aangediend. Maar ik heb al gezegd, dat ik de sporttaal niet ken, en ook niet curieuselijk onderzoek heb, wat dat engelsch beteekent. De zaak is deze: De C. zei: er is een man gekomen, zelf militair genoeg, en die trad op als scheidsrechter, en zei toen een paar engelsche woorden. Die laatste begreep ik niet; maar ik begreep wel, dat er een „volzin“ was, die tot onderwerp had een militanten man, en tot gezegde: hij trad als scheidsrechter op. Ik zei toen: dat is van a tot z onwaar.